

HÀI HÒA HÓA PHÁP LUẬT TRONG LĨNH VỰC DÂN SỰ, THƯƠNG MẠI CỦA LIÊN MINH CHÂU ÂU VÀ GỢI MỞ CHO ASEAN

LÊ THỊ ANH XUÂN*

Tóm tắt: Bối cảnh hội nhập mạnh mẽ trên cả phạm vi quốc tế và khu vực hiện nay làm gia tăng các quan hệ pháp luật phát sinh trong đời sống dân sự quốc tế. Để tạo thuận lợi và đảm bảo lợi ích cho các bên trong các giao lưu dân sự quốc tế ấy, một trong những yêu cầu tất yếu và cấp bách đặt ra cho các quốc gia là xu hướng về hài hòa và thống nhất hóa pháp luật, làm giảm bớt sự khác biệt về pháp luật giữa các quốc gia liên quan. Bài viết tham khảo quy định pháp luật của Liên minh Châu Âu (EU) là khu vực có mức độ hài hòa hóa và thống nhất hóa pháp luật khá cao, nhất là trong lĩnh vực dân sự và thương mại, giúp cho cư dân của EU có thể thiết lập các quan hệ dân sự và thương mại xuyên biên giới một cách tự do và thuận lợi, từ đó đưa ra một số gợi mở cho câu chuyện hài hòa hóa pháp luật trong ASEAN.

Từ khóa: Hài hòa hóa pháp luật; Liên minh Châu Âu; dân sự và thương mại xuyên biên giới

Ngày nhận bài: 16/5/2024; Biên tập xong: 10/6/2024; Duyệt đăng: 24/6/2024

LEGAL HARMONIZATION IN CIVIL AND COMMERCIAL FIELDS IN THE EUROPEAN UNION AND SUGGESTIONS FOR ASEAN

Abstract: Extensive international and regional integration increases legal relations arising in international civil life. To facilitate and ensure benefits for the parties in these relations, one of the inevitable and urgent requirements for countries is the trend of legal harmonization and unification, reducing legal differences among involved countries. The article references legal regulations of the European Union (EU) - an area with a fairly high level of legal harmonization and unification, especially in the civil and commercial fields, helping its residents can establish cross-border civil and commercial relations freely and smoothly, thereby providing some suggestions for legal harmonization in ASEAN.

Keywords: Legal harmonization; the European Union; cross-border civil and commercial fields

Received: May 16th 2024; **Editing completed:** Jun 10th 2024; **Accepted for publication:** Jun 24th 2024

Với mô hình là một tổ chức chính trị quốc tế độc nhất và độc lập với các quốc gia thành viên, Liên minh Châu Âu có mô hình không giống với một quốc gia liên bang nhưng có mức độ gắn kết cao hơn rất nhiều so với các tổ chức quốc tế khu vực khác như ASEAN, NAFTA... Hợp tác tư pháp trong lĩnh vực dân sự, thương mại là một bộ phận của hợp tác tư pháp nội vụ, thuộc nhóm thẩm quyền chia sẻ giữa EU và các quốc gia thành viên¹ hướng tới mục tiêu chung về “Một khu vực tự do, an ninh và công lý không có biên giới nội bộ...”². Do đó, từ Hiệp ước Lisbon³, các hợp tác tư pháp trong lĩnh vực dân sự và thương mại của EU ghi nhận những bước tiến vượt bậc trong công cuộc hài hòa hóa

và thống nhất hóa pháp luật. Việc hoàn thiện khung pháp lý điều chỉnh các quan hệ dân sự và thương mại xuyên biên giới giữa các quốc gia đều hướng đến mục tiêu: Đảm bảo có sự thừa nhận lẫn nhau giữa các quốc gia thành viên về các quyết định tư pháp và ngoài tư pháp cũng như thi hành chúng trên cơ sở đảm bảo thống nhất về các thủ tục tổng đạt xuyên biên giới các giấy tờ tư pháp và ngoài tư pháp; sự tương thích của các quy tắc liên quan tới xung đột pháp luật và quyền tài phán; hợp tác

* Email: Xuanle7377@gmail.com

Tiến sĩ, Giảng viên khoa Luật quốc tế, Trường Đại học Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội

² Article 3 TFEU, Tlđđ

³ EUR-Lex, *Traité de Lisbonne modifiant le traité sur l'Union européenne et le traité instituant la Communauté européenne*, signé à Lisbonne le 13 décembre 2007, en vigueur au 1er janvier 2009; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>, truy cập ngày 10/6/2024

¹ Article 4 *Traité sur le fonctionnement de l'Union européenne* (TFEU), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>, truy cập ngày 10/6/2024

trong thu thập chứng cứ; khả năng tiếp cận công lý hiệu quả và sự tương thích về tố tụng dân sự giữa các quốc gia thành viên; sự phát triển các phương thức giải quyết tranh chấp thay thế và hỗ trợ đào tạo thẩm phán và nhân viên tư pháp trong nội khối⁴. Theo đó, hài hòa hóa pháp luật về dân sự và thương mại trong EU tập trung vào các nội dung cụ thể sau:

1. Hài hòa hóa pháp luật trong xác định thẩm quyền tòa án và luật áp dụng

Về xác định thẩm quyền tòa án theo sự lựa chọn và hiệu lực pháp lý của phán quyết. Để đảm bảo cho sự chắc chắn và ổn định về mặt pháp lý, tạo thuận lợi cho các giao lưu dân sự nội khối, đã từ lâu EU đi đến thống nhất về nguyên tắc lựa chọn thẩm quyền tòa án và công nhận lẫn nhau các quyết định tư pháp dân sự và thương mại thông qua Công ước Brussels năm 1968⁵. Chưa dừng lại ở đó, việc gia nhập Hội nghị La Haye về tư pháp quốc tế và phê chuẩn Công ước về thỏa thuận lựa chọn tòa án trong khuôn khổ Hội nghị quốc tế La Haye với Quyết định số 2009/397/EC⁶ và Quyết định số 2014/887/EU⁷ bằng tư cách của Liên minh đã giúp cho EU mở rộng phạm vi không gian pháp lý ổn định giữa các quốc gia tuyên bố hiệu lực áp dụng Công ước trong và ngoài Liên minh⁸. Về nguyên tắc, tòa án được lựa chọn là tòa án duy nhất có thẩm quyền xét xử các tranh chấp thuộc phạm vi thỏa thuận lựa chọn tòa án, trừ khi tòa án quyết định rằng thỏa thuận đó không có

hiệu lực theo luật của Quốc gia nơi có tòa án đó. Đồng thời, phán quyết do tòa án của một nước ký kết được thỏa thuận lựa chọn sẽ được công nhận và cho thi hành tại các nước ký kết khác theo điều kiện phù hợp quy định của Công ước. Tuy nhiên, quyền thỏa thuận lựa chọn tòa án cũng không bao phủ hết các vấn đề của dân sự và thương mại, nhất là thẩm quyền của Tòa án trong các vụ việc gắn với nhân thân của các cá nhân, hôn nhân gia đình, thừa kế... Các trách nhiệm pháp lý liên quan đến các thiệt hại về tinh thần, bồi thường thiệt hại phát sinh ngoài hợp đồng đối với các tài sản hữu hình, quyền đối với bất động sản, các vấn đề liên quan tới tổ chức và giải thể của pháp nhân... sẽ vẫn được xác định theo pháp luật quốc gia⁹.

Ngoài ra, các quy định nội bộ của EU về công nhận và thi hành các bản án trong các vấn đề dân sự và thương mại cũng đã được cải cách để đảm bảo tính nhất quán với Công ước nêu trên bằng sự ra đời của Quy định (EU) số 1215/2012¹⁰. Theo đó, về nguyên tắc, các quyết định của tòa án có hiệu lực thi hành ở một quốc gia EU (nước xuất xứ) sẽ được công nhận ở các quốc gia EU khác (nước thi hành) mà không cần tuyên bố về khả năng thi hành, không cần bất kỳ thủ tục đặc biệt nào khi thi hành bản án đó nếu nó tuân thủ các nguyên tắc lựa chọn thẩm quyền nghiêm ngặt theo tiêu chuẩn EU.

Về thẩm quyền tòa án và luật áp dụng liên quan tới quan hệ hôn nhân, quan hệ di sản. Các Quy định (EU) 2016/1103¹¹, Quy định

⁴ EUR-Lex, Article 65, *Traité de Lisbonne*, Tlđđ.

⁵ EUR-Lex, *Convention de Bruxelles de 1968 concernant la compétence judiciaire et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale*; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/ALL/?uri=CELEX%3A41968A0927%2801%29>, truy cập ngày 20/3/2024.

⁶ EUR-Lex, 2009/397/CE: *Décision du Conseil du 26 février 2009 relative à la signature, au nom de la Communauté européenne, de la convention sur les accords d'élection de for* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32009D0397>, truy cập ngày 22/3/2024.

⁷ EUR-Lex, *Document 32014D0887: 2014/887/UE: Décision du Conseil du 4 décembre 2014 relative à l'approbation, au nom de l'Union européenne, de la convention de La Haye du 30 juin 2005 sur les accords d'élection de for*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32014D0887>, truy cập ngày 22/3/2024.

⁸ HCCH, *Convention du 30 juin 2005 sur les accords d'élection de for*, Tlđđ.

⁹ EUR-Lex, Article 2: *Exclusions du champ d'application, 2009/397/CE: Décision du Conseil du 26 février 2009 relative à la signature, au nom de la Communauté européenne, de la convention sur les accords d'élection de for*, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:133:0001:0013:FR:PDF>, truy cập ngày 25/3/2024.

¹⁰ EUR-Lex, *Règlement (UE) n° 1215/2012 du Parlement européen et du Conseil du 12 décembre 2012 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale (refonte)* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fr/TXT/?uri=CELEX%3A32012R1215>, truy cập ngày 27/3/2024.

¹¹ EUR-Lex, *Règlement (UE) 2016/1103 du Conseil du 24 juin 2016 mettant en œuvre une coopération renforcée dans le domaine de la compétence, de la loi applicable, de*

(EU) 2016/1104¹² giúp tăng cường hợp tác giữa các nước thành viên về lựa chọn thẩm quyền, luật áp dụng, công nhận và cho thi hành các quyết định về chế độ tài sản vợ chồng, chế độ tài sản trong quan hệ đối tác có đăng ký nhằm thống nhất các quy tắc giải quyết các vấn đề pháp lý về tài sản liên quan tới các cặp vợ chồng hoặc cặp đối tác có đăng ký trong số 18 quốc gia tham gia tăng cường hợp tác. Và cũng liên quan tới các trường hợp ly hôn và ly thân hợp pháp của vợ chồng, ở thời điểm trước đó, Quy định của Hội đồng (EU) số 1259/2010¹³ đã thiết lập một bộ quy tắc duy nhất để xác định pháp luật quốc gia nào áp dụng cho thủ tục ly hôn hoặc ly thân hợp pháp liên quan đến vợ chồng có quốc tịch khác nhau, sống ở một quốc gia không phải là quốc tịch của họ hoặc không còn sống ở cùng một quốc gia thành viên của Liên minh Châu Âu (EU).

Về vấn đề thừa kế. Quy định (EU) số 650/2012¹⁴ thiết lập trên toàn EU, các nguyên tắc xác định quyền tài sản và luật áp dụng trong các vấn đề kế thừa xuyên biên giới ở EU cũng như các quy tắc liên quan đến việc công nhận và thi hành các phán quyết được tuyên ở một quốc gia EU. Theo đó, “Giấy chứng nhận quyền hưởng thừa kế ở Châu Âu” là giải pháp giúp thiết lập sự đảm bảo về mặt pháp lý cho những người thụ hưởng quyền thừa kế trong

khuôn khổ Liên minh, giúp đơn giản hóa các thủ tục và tránh các quyết định mâu thuẫn giữa các quốc gia trong Liên minh.

Vấn đề bảo vệ quyền trẻ em và trách nhiệm pháp lý của cha mẹ. EU đã ban hành Quyết định 2003/93/EC¹⁵ về việc tham gia Công ước La Haye 1996 liên quan tới các khía cạnh pháp lý quốc tế về trách nhiệm của cha mẹ và các biện pháp bảo vệ trẻ em nhằm thiết lập các quy tắc tăng cường bảo vệ trẻ em trong các tình huống pháp lý xuyên quốc gia nhằm tránh xung đột giữa các hệ thống pháp luật giữa các quốc gia khác nhau. Công ước tạo hành lang pháp lý quốc tế để bảo vệ trẻ em dưới 18 tuổi thông qua việc xác định quốc gia có thẩm quyền áp dụng các biện pháp bảo vệ thân thể hoặc tài sản của trẻ em; xác định luật áp dụng cho việc thực hiện quyền này; xác định luật áp dụng đối với trách nhiệm làm cha mẹ; đảm bảo việc công nhận và thực thi các biện pháp bảo vệ ở tất cả các nước ký kết trên cơ sở hợp tác giữa các nước ký kết.

Cũng liên quan tới trách nhiệm của cha mẹ và một số các trách nhiệm pháp lý hôn hợp khác thuộc lĩnh vực hôn nhân gia đình, EU đã ban hành Quy định (EU) 2019/1111¹⁶ nhằm xác định thẩm quyền, công nhận, lưu hành và thi hành trong nội khối các quyết định liên quan tới quan hệ hôn nhân, vấn đề trách nhiệm của cha mẹ và vấn đề bắt cóc trẻ em quốc tế. Theo đó, các thủ tục pháp lý được tạo điều kiện triển khai nhanh chóng do cần phải hành động kịp thời để bảo vệ tốt nhất lợi ích của trẻ trong những tình huống này. Đồng thời, Quy định cũng xây dựng những nguyên tắc nhất định áp dụng cho

la reconnaissance et de l'exécution des décisions en matière de régimes matrimoniaux, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1103/oj>, truy cập ngày 27/3/2024.

¹² EUR-Lex, Règlement (UE) 2016/1104 du Conseil du 24 juin 2016 mettant en œuvre une coopération renforcée dans le domaine de la compétence, de la loi applicable, de la reconnaissance et de l'exécution des décisions en matière d'effets patrimoniaux des partenariats enregistrés, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1104>, truy cập ngày 27/3/2024.

¹³ EUR-Lex, Règlement (UE) n° 1259/2010 du Conseil du 20 décembre 2010 mettant en œuvre une coopération renforcée dans le domaine de la loi applicable au divorce et à la séparation de corps, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32010R1259>, truy cập ngày 30/3/2024

¹⁴ EUR-Lex, Règlement (UE) n° 650/2012 du Parlement européen et du Conseil du 4 juillet 2012 relatif à la compétence, la loi applicable, la reconnaissance et l'exécution des décisions, et l'acceptation et l'exécution des actes authentiques en matière de successions et à la création d'un certificat successoral européen <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32012R0650>, truy cập ngày 30/3/2024.

¹⁵ EUR-Lex, 2003/93/CE: Décision du Conseil, du 19 décembre 2002, autorisant les États membres à signer, dans l'intérêt de la Communauté, la Convention de La Haye de 1996 concernant la compétence, la loi applicable, la reconnaissance, l'exécution et la coopération en matière de responsabilité parentale et de mesures de protection des enfants <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32003D0093>, truy cập ngày 30/3/2024.

¹⁶ EUR-Lex, Règlement (UE) 2019/1111 du Conseil du 25 juin 2019 relatif à la compétence, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière matrimoniale et en matière de responsabilité parentale, ainsi qu'à l'enlèvement international d'enfants (refonte), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32019R1111>, truy cập ngày 30/3/2024.

các việc ly hôn, ly thân hợp pháp, hủy hôn. Quy định cũng giúp hài hòa về nguyên tắc xác định thẩm quyền giải quyết các tranh chấp liên quan đến trách nhiệm của cha mẹ như quyền nuôi con, quyền thăm nom hoặc sắp xếp đưa trẻ ở một quốc gia thuộc Liên minh Châu Âu (EU) khác... Theo đó, lợi ích tốt nhất cho trẻ em vẫn là mối quan tâm hàng đầu, là tiêu chí để xem xét việc lựa chọn thẩm quyền và luật áp dụng về vấn đề này. Quy định cũng giúp loại bỏ một số thủ tục trung gian (“exequatur”) để đưa ra quyết định về trách nhiệm của cha mẹ giúp tiết kiệm thời gian và tiền bạc cho các đương sự.

Với mong muốn tạo điều kiện thuận lợi cho thương mại, đầu tư và giao lưu dân sự quốc tế, giảm thiểu thời gian, rủi ro và chi phí kiện tụng xuyên biên giới, EU đã thống nhất gia nhập Công ước về công nhận và cho thi hành bản án quyết định của tòa án nước ngoài về dân sự và thương mại trong khuôn khổ La Haye (HCCH Judges Convention 2019) bằng Quyết định số 2022/1206/EU¹⁷. Bước đột phá của phương thức đàm phán cộng đồng này đã mở rộng khả năng tiếp cận và đảm bảo công lý chắc chắn hơn nữa cho công dân các quốc gia thuộc Liên minh Châu Âu trong việc công nhận, lưu hành và thi hành các bản án, quyết định của tòa án nước ngoài về các vấn đề dân sự và thương mại giữa các quốc gia thành viên Liên minh với các quốc gia khác trong khuôn khổ Công ước¹⁸ nêu trên.

2. Thống nhất hóa một số thủ tục tư pháp trong Liên minh Châu Âu

Để tăng cường những đảm bảo về mặt pháp lý trong việc thi hành các phán quyết về dân sự và thương mại trong nội

khối, EU đã đi đến thống nhất một số thủ tục tư pháp giữa các quốc gia thành viên như: Lệnh phong tỏa tài khoản ngân hàng để đảm bảo thi hành án nhằm thu hồi các khoản nợ xuyên biên giới; Lệnh thực thi của Châu Âu đối với các khiếu nại không có tranh chấp; Thủ tục khiếu kiện của EU để giải quyết những tranh chấp có giá trị thấp; Lệnh thanh toán của Châu Âu; Thủ tục phá sản xuyên biên giới giữa các quốc gia thành viên của Liên minh. Theo đó:

Lệnh phong tỏa tài khoản ngân hàng để đảm bảo thi hành án nhằm thu hồi các khoản nợ xuyên biên giới. Thủ tục này cho phép các chủ nợ có thể yêu cầu tòa án có thẩm quyền ở một quốc gia EU phong tỏa tài khoản của con nợ trong một hoặc nhiều tài khoản ngân hàng khác nhau ở các quốc gia khác nhau là thành viên của Liên minh theo Quy định (EU) số 655/2014¹⁹ về Lệnh phong tỏa tài khoản ngân hàng Châu Âu. Quy định được áp dụng cho các khiếu nại tài chính trong lĩnh vực dân sự và thương mại. Theo đó, Chủ nợ có thể thực hiện thủ tục này trước khi bắt đầu các thủ tục khởi kiện đối với con nợ, trong quá trình tố tụng hoặc sau khi có được quyết định, phán quyết của tòa án hoặc văn bản xác thực yêu cầu con nợ thanh toán khoản nợ của mình. Lệnh phong tỏa tài khoản được ban hành tại một quốc gia EU sẽ được công nhận và có hiệu lực thi hành ở các quốc gia EU khác mà không cần phải có thủ tục đặc biệt hoặc tuyên bố về khả năng thực thi của nó. Để ngăn chặn hành vi lạm dụng Lệnh phong tỏa tài khoản, Quy định cho phép áp dụng các biện pháp khắc phục (bao gồm cả quyền kháng cáo) để xem xét lại Lệnh và quy tắc về trách nhiệm bồi thường của chủ nợ khi Lệnh phong tỏa tài khoản là những sai sót và/hoặc gây tổn hại cho con nợ.

¹⁷ EUR-Lex, *Décision (UE) 2022/1206 du Conseil du 12 juillet 2022 concernant l'adhésion de l'Union européenne à la convention sur la reconnaissance et l'exécution des jugements étrangers en matière civile ou commerciale*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A32022D1206>, truy cập ngày 02/4/2024.

¹⁸ HCCH, *Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters* <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/judgments>, truy cập ngày 02/4/2024.

¹⁹ EUR-Lex, *Règlement (UE) n ° 655/2014 du Parlement européen et du Conseil du 15 mai 2014 portant création d'une procédure d'ordonnance européenne de saisie conservatoire des comptes bancaires, destinée à faciliter le recouvrement transfrontière de créances en matière civile et commerciale*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32014R0655>, truy cập ngày 02/4/2024.

Lệnh thực thi của Châu Âu đối với các khiếu nại không có tranh chấp. Ngoại trừ Đan Mạch, Quy định (EC) số 805/2004²⁰ là đảm bảo pháp lý chắc chắn cho các bản án, quyết định về dân sự và thương mại của tòa án và là công cụ xác thực liên quan đến các khiếu nại không có tranh chấp có thể được công nhận và thực thi tự động ở một quốc gia EU khác mà không cần bất kỳ thủ tục trung gian nào. Theo đó, tòa án của quốc gia ban hành ra phán quyết (quốc gia xuất xứ) sẽ quyết định vụ việc được chứng nhận là “*Lệnh thực thi của Châu Âu*” theo mẫu thống nhất và cần đáp ứng một số thủ tục tố tụng nhất định. Lệnh thực thi của Châu Âu sẽ không bị xem xét lại theo thủ tục kháng cáo nhưng có thể bị xem xét lại theo thủ tục đặc biệt do chính pháp luật của quốc gia nơi tòa án có thẩm quyền ban hành Lệnh thực thi đó. Luật áp dụng cho thủ tục thực thi là luật của quốc gia EU nơi được yêu cầu thực thi quyết định (quốc gia thi hành). Trong một số điều kiện nhất định, tòa án có thẩm quyền ở quốc gia thi hành thuộc EU có thể từ chối thi hành nếu quyết định đó không tương thích với quyết định được đưa ra trước đó ở bất kỳ quốc gia EU nào hoặc ở một quốc gia không thuộc EU.

Thủ tục khiếu kiện của EU để giải quyết những tranh chấp có giá trị thấp. Quy định (EC) số 861/2007²¹ được ban hành dựa trên sáng kiến nhằm thiết lập một thủ tục bằng văn bản đơn giản và nhanh chóng để giải quyết các tranh chấp có giá trị thấp xuyên biên giới trong phạm vi các quốc gia thuộc Liên minh. Sáng kiến này giúp giảm chi phí và đảm bảo rằng các quyết định của tòa án được đưa ra ở một quốc gia thuộc

EU sẽ được tự động thi hành ở một quốc gia khác đối với các tranh chấp xuyên biên giới có giá trị nhỏ (không vượt quá 5.000 euro). Tuy nhiên, Quyết định giải quyết cuối cùng có thể bị xem xét lại nếu: Tổng đạt hoặc thông báo về phiên điều trần không được thông báo cho bị đơn trong thời gian đủ để bị đơn chuẩn bị ý kiến phản hồi, bị đơn thấy mình không thể phản đối yêu cầu vì lý do bất khả kháng.

Lệnh thanh toán của Châu Âu. Với mục đích đơn giản hóa thủ tục thanh toán, giảm thời gian, chi phí trong quá trình thực thi các quyết định giải quyết các tranh chấp liên quan đến nhiều quốc gia EU, Quy định số 1896/2006/EC²² được ban hành từ khá sớm với các nguyên tắc thống nhất trong Liên minh giúp thanh toán nhanh chóng và thuận lợi các yêu cầu bồi thường mà bị đơn không phản đối. Lệnh thanh toán của Châu Âu áp dụng cho các yêu cầu thanh toán liên quan đến lĩnh vực dân sự và thương mại, trong trường hợp ít nhất một trong các bên sống ở một quốc gia EU khác ngoài quốc gia nơi nộp đơn yêu cầu. Nếu các điều kiện theo Quy định được đáp ứng, tòa án có thẩm quyền sẽ ban hành Lệnh thanh toán của Châu Âu càng sớm càng tốt (về nguyên tắc trong vòng 30 ngày kể từ ngày gửi yêu cầu) nhằm đảm bảo thực thi công lý trọn vẹn, hiệu quả và kịp thời.

Thủ tục phá sản xuyên biên giới giữa các quốc gia thành viên của Liên minh. Quy định (EU) 2015/848²³ về thủ tục phá sản đặt ra các quy tắc áp dụng trên toàn EU để xác định: Tòa án có thẩm quyền mở thủ tục phá sản; luật quốc gia được áp dụng; công nhận quyết định của tòa án khi một công ty, thương nhân hoặc cá nhân mất khả năng

²⁰ EUR-Lex, Règlement (CE) n° 805/2004 du Parlement européen et du Conseil du 21 avril 2004 portant création d'un titre exécutoire européen pour les créances incontestées, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32004R0805>, truy cập ngày 02/4/2024

²¹ EUR-Lex, Règlement (CE) N° 861/2007 du Parlement Européen et du Conseil du 11 juillet 2007 instituant une procédure européenne de règlement des petits litiges, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32007R0861>, Quy định này đã được cải tiến và hiện đại hóa bởi Quy định (EU) số 2015/2421, truy cập ngày 02/4/2024

²² EUR-Lex, Règlement (CE) No 1896/2006 du Parlement européen et du Conseil du 12 décembre 2006 instituant une procédure européenne d'injonction de payer, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32006R1896>, truy cập ngày 02/4/2024

²³ EUR-Lex, Règlement (UE) 2015/848 du Parlement européen et du Conseil du 20 mai 2015 relatif aux procédures d'insolvabilité (refonte) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32015R0848>, truy cập ngày 05/4/2024

thanh toán... Các thủ tục phá sản được tiến hành trước tòa án của Quốc gia thành viên nơi đặt trung tâm lợi ích chính của con nợ (nơi gắn bó nhất). Trường hợp nếu địa điểm hoạt động thực tế của con nợ là ở một quốc gia thành viên không phải là nơi đặt trung tâm lợi ích chính của con nợ thì quốc gia thành viên đó cũng có thể mở các thủ tục phá sản đối với con nợ với điều kiện con nợ có tài sản ở quốc gia thành viên đó. Luật áp dụng để tiến hành thủ tục phá sản sẽ là luật của quốc gia thành viên nơi diễn ra thủ tục. Luật quốc gia này sẽ quy định các điều kiện liên quan đến việc mở, tiến hành và kết thúc tố tụng. Quyết định mở thủ tục phá sản có hiệu lực ở một quốc gia thành viên sẽ phải được công nhận ở tất cả các quốc gia thành viên với hiệu lực pháp lý như nhau. Các quốc gia thành viên phải công bố thông tin liên quan đến các trường hợp mất khả năng thanh toán xuyên biên giới trong sổ đăng ký trực tuyến mà tất cả mọi người đều có thể truy cập nhằm tránh trường hợp các thủ tục được mở song song. Sổ đăng ký này được kết nối với cổng Tư pháp điện tử của Châu Âu và tuân theo các quy tắc bảo vệ dữ liệu trên toàn Châu Âu.

3. Thống nhất nhất hóa các nguyên tắc hợp tác tư pháp với các nước thứ ba

Thỏa thuận và hợp tác tư pháp trong lĩnh vực dân sự với nước thứ ba về vấn đề hợp đồng và bồi thường thiệt hại ngoài hợp đồng. Liên minh đã ban hành Quy định (EC) số 662/2009²⁴ giúp định hướng trong việc đàm phán và ký kết thỏa thuận giữa các quốc gia thành viên với các nước thứ ba về các vấn đề liên quan đến luật áp dụng đối với các nghĩa vụ hợp đồng và nghĩa vụ phát sinh ngoài hợp đồng nhằm mục đích đảm bảo sự thống nhất và gắn kết trong hành động đối ngoại của EU trong phạm vi thuộc thẩm quyền độc quyền của EU. Theo

đó, Quy định áp dụng cho các thỏa thuận liên quan đến các vấn đề cụ thể thuộc toàn bộ hoặc một phần phạm vi của Quy định (EC) số 593/2008 về luật áp dụng cho nghĩa vụ hợp đồng (Rome I) và Quy định (EC) số 864/2007 về luật áp dụng đối với nghĩa vụ ngoài hợp đồng (Rome II). Và khi một quốc gia EU có ý định tham gia đàm phán để sửa đổi một thỏa thuận hiện có hoặc ký kết một thỏa thuận mới thuộc phạm vi của Quy định này, quốc gia đó phải thông báo ý định của mình bằng văn bản cho Ủy ban Châu Âu càng sớm càng tốt trước ngày dự kiến bắt đầu đàm phán chính thức. Nếu đáp ứng đủ điều kiện của EU, Ủy ban ủy quyền cho quốc gia EU đó mở các cuộc đàm phán chính thức về thỏa thuận nói trên. Ủy ban có thể đề xuất các chỉ thị đàm phán hoặc yêu cầu đưa các điều khoản cụ thể vào thỏa thuận dự kiến. Ủy ban cũng có thể tham gia vào các cuộc đàm phán với tư cách là quan sát viên hoặc được thông báo về tiến độ và kết quả đạt được. Đồng thời, trong thỏa thuận phải thể hiện rằng một thỏa thuận tiếp theo giữa EU và nước thứ ba về cùng chủ đề sẽ có tác dụng thay thế trực tiếp các điều khoản liên quan của thỏa thuận.

Ngoài ra, Thỏa thuận riêng lẻ với quốc gia ngoại khối về vấn đề hôn nhân và gia đình trong Quy định (EC) số 664/2009²⁵ giúp thiết lập thủ tục thỏa thuận giữa các nước thuộc Liên minh và các nước thứ ba trong việc xác định thẩm quyền, công nhận và thi hành các phán quyết về chế độ tài sản vợ chồng, trách nhiệm cha mẹ đối với con, nghĩa vụ cấp dưỡng cũng như nguyên tắc chọn luật áp dụng... trong một trật tự pháp lý thống nhất của EU. Tương tự như Quy tắc Lugano, Quy định này xác định một thủ tục nghiêm ngặt và có giới

²⁴ EUR-Lex, Règlement (CE) no 662/2009 du Parlement européen et du Conseil du 13 juillet 2009 instituant une procédure pour la négociation et la conclusion d'accords entre les États membres et des pays tiers concernant la compétence, la reconnaissance et l'exécution des jugements et des décisions en matière matrimoniale, de responsabilité parentale et d'obligations contractuelles et non contractuelles <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32009R0662>, truy cập ngày 05/4/2024.

²⁵ EUR-Lex, Règlement (CE) no 664/2009 du Conseil du 7 juillet 2009 instituant une procédure pour la négociation et la conclusion d'accords entre les États membres et des pays tiers concernant la compétence, la reconnaissance et l'exécution des jugements et des décisions en matière matrimoniale, de responsabilité parentale et d'obligations alimentaires, ainsi que sur le droit applicable en matière d'obligations alimentaires, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32009R0664>, truy cập ngày 05/4/2024

hạn thời gian. Theo đó, mỗi quốc gia trong EU được ủy quyền sửa đổi các thỏa thuận hiện có với các nước thứ ba hoặc đàm phán các thỏa thuận mới liên quan đến quyền tài phán, công nhận và thi hành các bản án và quyết định liên quan đến lĩnh vực hôn nhân gia đình, trách nhiệm của cha mẹ và nghĩa vụ cấp dưỡng. Quy định này sẽ không được áp dụng nếu EU đã ký kết thỏa thuận với các quốc gia liên quan về cùng nội dung.

4. Mạng lưới tư pháp hỗ trợ trong Liên minh Châu Âu

Để thúc đẩy hợp tác tư pháp trong nỗ lực hài hòa hóa pháp luật, *Chương trình trợ giúp pháp lý* trong các vấn đề dân sự và thương mại bằng Chỉ thị 2003/8/EC²⁶ giúp đảm bảo cho cư dân EU có khả năng tiếp cận công lý tốt hơn trong các vụ việc xuyên biên giới ngay cả khi không có khả năng chi trả chi phí cho trợ giúp pháp lý. Phạm vi về trợ giúp pháp lý trong khuôn khổ này là các vấn đề dân sự liên quan tới các doanh nghiệp, thuê người làm, bảo vệ người tiêu dùng. Hoạt động Trợ giúp pháp lý có thể bao gồm: Tư vấn pháp lý, trợ giúp pháp lý và đại diện tại tòa án, miễn án phí, miễn một số chi phí nhất định trong các trường hợp có yếu tố nước ngoài (ví dụ như chi phí phiên dịch, dịch thuật, đi lại)...

Ngoài ra, để giảm bớt gánh nặng hành chính và chi phí cho công dân khi trình lên chính quyền của một quốc gia thuộc EU một tài liệu do chính quyền của một quốc gia EU khác ban hành, EU đã ban hành Quy định (EU) 2016/1191²⁷ nhằm thúc đẩy sự di chuyển tự do của công dân bằng cách đơn giản hóa các điều kiện xuất

trình một số giấy tờ công ở EU. Theo đó, các giấy tờ hành chính, chứng thư công chứng, bản án và tài liệu lãnh sự trong một số lĩnh vực nhất định: Giấy khai sinh; xác nhận còn sống, xác nhận đã chết; xác nhận tình trạng hôn nhân; xác nhận quan hệ đối tác có đăng ký; xác nhận thường trú, cư trú; xác nhận lý lịch tư pháp; nguồn gốc cha mẹ bao gồm cả việc nhận con nuôi; quốc tịch, tư cách tham gia bầu cử... có thể được lưu hành giữa các quốc gia thuộc Liên minh mà không cần chứng thực giấy tờ. Đồng thời, với mục đích nâng cao hiệu quả và tốc độ xử lý của các thủ tục pháp lý xuyên biên giới trong các vấn đề dân sự hoặc thương mại bằng cách đơn giản hóa và hợp lý hóa các thủ tục thu thập bằng chứng xuyên biên giới, trong bối cảnh thủ tục tố tụng tại tòa án dân sự bao gồm các lĩnh vực như hợp đồng, tài sản, thừa kế và gia đình, cũng như luật doanh nghiệp phát sinh ngày càng nhiều trên thực tế, Quy định (EU) số 2020/1783²⁸ về hợp tác giữa tòa án của các quốc gia thuộc EU khi thu thập bằng chứng về các vấn đề dân sự hoặc thương mại, với những ưu thế vượt trội so với trước về số hóa và công nghệ hiện đại đã giúp các nước EU đẩy nhanh thủ tục, giảm chi phí và sự chậm trễ cho các cá nhân và doanh nghiệp.

Bên cạnh những nỗ lực hài hòa hóa và thống nhất hóa về nội dung, thủ tục, việc tăng cường hợp tác giữa các nước thành viên của Liên minh còn đạt được những thành công vượt trội khi Liên minh xây dựng được *Mạng lưới tư pháp Châu Âu*²⁹ giúp hiện đại hóa nền tư pháp trong bối cảnh của cách mạng công nghiệp 4.0. Mạng lưới được tạo thành từ các đầu mối liên lạc là các cơ quan liên quan chuyên môn về

²⁶ EUR-Lex, Directive 2002/8/CE du Conseil du 27 janvier 2003 visant à améliorer l'accès à la justice dans les affaires transfrontalières par l'établissement de règles minimales communes relatives à l'aide judiciaire accordée dans le cadre de telles affaires, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32003L0008>, truy cập ngày 05/4/2024

²⁷ EUR-Lex, Règlement (UE) 2016/1191 du Parlement européen et du Conseil du 6 juillet 2016 visant à favoriser la libre circulation des citoyens en simplifiant les conditions de présentation de certains documents publics dans l'Union européenne, et modifiant le règlement (UE) n° 1024/2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32016R1191...>, truy cập ngày 06/4/2024

²⁸ EUR-Lex, Règlement (UE) 2020/1783 du Parlement européen et du Conseil du 25 novembre 2020 relatif à la coopération entre les juridictions des États membres dans le domaine de l'obtention des preuves en matière civile ou commerciale (obtention des preuves) (refonte) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32020R1783>, truy cập ngày 06/4/2024

²⁹ EUR-Lex, 2001/470/CE: Décision du Conseil du 28 mai 2001 relative à la création d'un réseau judiciaire européen en matière civile et commerciale <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32001D0470>, truy cập ngày 06/4/2024

luật dân sự và thương mại Châu Âu và từ các nước EU với nhiệm vụ chính là tạo điều kiện thuận lợi cho hợp tác tư pháp trong các vụ án xuyên quốc gia; thông báo cho công dân Châu Âu về khả năng tiếp cận công lý xuyên quốc gia, chủ yếu thông qua các trang thông tin và hướng dẫn về luật pháp Châu Âu được công bố trên cổng Tư pháp điện tử Châu Âu; đánh giá và chia sẻ kinh nghiệm về việc áp dụng luật pháp Châu Âu... Cùng với đó, các hội nghị truyền hình được khuyến khích ở Liên minh đã cho phép tòa án và công tố viên linh hoạt hơn trong việc lấy lời khai từ nạn nhân và nhân chứng, nghe ý kiến của các chuyên gia và lấy lời khai từ bị can và bị cáo; giúp giảm bớt căng thẳng cho những nhân chứng dễ bị tổn thương như trẻ em; tránh việc đi lại khi nạn nhân, nhân chứng hoặc chuyên gia từ các nước EU khác được yêu cầu làm chứng; giúp có thể đưa ra những đảm bảo ngay lập tức và hiệu quả; giúp giảm chi phí và tăng cường an ninh, đặc biệt bằng cách tránh việc di chuyển những người đang bị giam, giữ³⁰...

Và mạng lưới công lý Châu Âu cũng không thể thành công vượt trội nếu thiếu vắng cơ sở hạ tầng tiên tiến, hiện đại. Chiến lược *Công lý điện tử Châu Âu*³¹ với các dự án như hệ thống e-CODEX³² - Hệ thống máy tính để trao đổi dữ liệu điện tử xuyên biên giới trong lĩnh vực hợp tác tư pháp trong các vấn đề dân sự được hình thành tạo điều kiện thuận lợi cho việc số hóa truyền thông tư pháp xuyên biên giới

³⁰ EUR-Lex, *Recommandations du Conseil - «Promouvoir le recours à la visioconférence transfrontière dans le domaine de la justice et l'échange de bonnes pratiques en la matière dans les États membres et au niveau de l'Union européenne»* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32015H0731%2801%29>

³¹ EUR-Lex, *Plan d'action relatif à la justice en ligne européenne pour la période 2019-2023* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A52019XG0313%2802%29>, truy cập ngày 05/4/2024

³² EUR-Lex, *Règlement (UE) 2022/850 du Parlement européen et du Conseil du 30 mai 2022 relatif à un système informatisé pour l'échange électronique transfrontière de données dans le domaine de la coopération judiciaire en matière civile et pénale (système e-CODEX), et modifiant le règlement (UE) 2018/1726 (Texte présentant de l'intérêt pour l'EEE)*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32022R0850>, truy cập ngày 05/4/2024

và cung cấp khả năng tiếp cận công lý tốt hơn cho người dân và doanh nghiệp... Dịch vụ chuyển giao tài liệu tư pháp và ngoài tư pháp về dân sự và thương mại³³ cũng được chú trọng giúp nâng cao hiệu quả và tốc độ truyền tải, tổng đạt và thông báo các tài liệu tư pháp và ngoài tư pháp; giảm việc sử dụng định dạng giấy, đảm bảo tính bảo mật và bảo vệ các hành vi pháp lý, bảo vệ quyền của người nhận và bảo vệ quyền riêng tư và dữ liệu cá nhân.

Như vậy, có thể thấy, hài hòa hóa pháp luật trong Liên minh Châu Âu được thực hiện từ sớm giữa cộng đồng các quốc gia khá tương đồng về các điều kiện kinh tế, chính trị, văn hóa và pháp luật khi cùng chịu ảnh hưởng sâu sắc của Luật La Mã cổ đại³⁴. Vì thế, EU dễ đạt đến những thỏa thuận giúp hài hòa và thống nhất hóa pháp luật đảm bảo mục tiêu công nhận lẫn nhau các quyết định tư pháp và ngoài tư pháp giữa các quốc gia thành viên trên nền tảng của những đảm bảo pháp lý thống nhất cả về mặt thủ tục tư pháp.

5. Bối cảnh ASEAN và gọi mở từ EU

Cũng trong bối cảnh của hội nhập quốc tế và khu vực mạnh mẽ, ASEAN được đánh giá là khu vực có tiềm năng phát triển kinh tế sôi động thuộc khu vực Châu Á - Thái Bình Dương nên cũng không nằm ngoài xu hướng đó với những tăng trưởng nóng về kinh tế và thương mại quốc tế trong những năm gần đây. Tuy nhiên, những tăng trưởng kinh tế ấn tượng của khu vực này đang gặp phải sự cản trở lớn từ sự đa dạng của các hệ thống pháp luật, dẫn đến sự không chắc chắn về khuôn khổ pháp lý và tổn thất lớn khi các chủ thể phải đối mặt với sự biến đổi đáng kể trong luật pháp

³³ EUR-Lex, *Règlement (UE) 2020/1784 du Parlement européen et du Conseil du 25 novembre 2020 relatif à la signification et à la notification dans les États membres des actes judiciaires et extrajudiciaires en matière civile ou commerciale (signification ou notification des actes) (refonte)* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=celex%3A32020R1784>, truy cập ngày 05/4/2024

³⁴ Jean - Louis Halpérin, *L'approche historique et la problématique du jus commune*, *Revue internationale de droit comparé* Année 2000 52-4 pp. 717-731; xem thêm: https://www.persee.fr/doc/ridc_0035-3337_2000_num_52_4_18625, truy cập ngày 08/4/2024

địa phương trong các giao dịch xuyên biên giới³⁵. Do đó, việc xem xét các cách thức giúp hài hòa hóa pháp luật về dân sự và thương mại giữa các nước trong nội khối là thách thức không nhỏ của ASEAN trong giai đoạn hiện nay. Lịch sử hình thành và phát triển của khu vực pháp lý ASEAN đã cho thấy, không giống với bối cảnh văn hóa xã hội và chính trị đồng nhất của EU, ASEAN với sự đa dạng văn hóa, sắc tộc, tôn giáo và chính trị, sự đa dạng về pháp luật và truyền thống pháp luật đã khiến cho ASEAN trở nên khác biệt bởi chính sự đa dạng của mình³⁶. Sự đa sắc về văn hóa pháp luật trong ASEAN không chỉ đến từ sự khác biệt về truyền thống pháp luật giữa các quốc gia ASEAN mà còn đến từ sự khác biệt về văn hóa pháp luật giữa cộng đồng tôn giáo đạo Hồi và cộng đồng phi tôn giáo³⁷. Bởi vậy, khó có thể đi đến thống nhất hóa pháp luật trong ASEAN, chỉ có thể tính đến phương án hài hòa hóa pháp luật trong sự đa dạng riêng có của nó.

Trong nỗ lực giúp giảm thiểu sự khác biệt về pháp luật giữa các quốc gia trong lĩnh vực dân sự và thương mại, ngoài sáng kiến của Hội nghị La Haye về tư pháp quốc tế, nỗ lực hài hòa của Liên minh Châu Âu, sự ra đời của một số viện nghiên cứu về luật tư quốc tế³⁸ cũng đã giúp các khu vực pháp lý trên thế giới có thêm nhiều dữ kiện và góc nhìn sâu sắc về tư pháp quốc tế từ các sản phẩm nghiên

cứu của họ. Ở Châu Á, nhiều chương trình của các nhóm nghiên cứu³⁹ mới đây với mục đích thảo luận và nghiên cứu về các chủ đề liên quan đến luật tư quốc tế ở Châu Á có thể là một gợi ý cho việc thành lập một trung tâm nghiên cứu so sánh, đối chiếu pháp luật lẫn nhau trong ASEAN, làm tiền đề cho những nghiên cứu về hài hòa hóa pháp luật trong ASEAN, giúp giảm thiểu những khác biệt về pháp luật trong nội khối hướng tới một nền tư pháp tiên tiến, hiện đại và ổn định, thuận lợi cho các cư dân ASEAN. Với vai trò là một trong những quốc gia điều phối, Việt Nam cũng đã đóng góp không nhỏ vào việc xây dựng và hoàn thiện khung pháp lý về hợp tác tư pháp về dân sự trong ASEAN khi đề xuất sáng kiến: *Tăng cường tương trợ tư pháp trong lĩnh vực dân sự và thương mại giữa các quốc gia thành viên ASEAN*, đã tổ chức thành công nhiều diễn đàn. Đặc biệt, Diễn đàn pháp luật ASEAN 2022 về “Kinh nghiệm quốc tế trong thực hiện tương trợ tư pháp về các vấn đề dân sự và thương mại trong khuôn khổ Hội nghị La Haye về Tư pháp quốc tế (HCCH)”⁴⁰ bước đầu nhằm giúp các quốc gia kết nối và chia sẻ kinh nghiệm hợp tác tư pháp về dân sự và thương mại giữa các quốc gia thành viên ASEAN.

Tuy nhiên, hợp tác tư pháp về dân sự qua các diễn đàn chủ yếu mới dừng lại ở chia sẻ kinh nghiệm và xu thế quốc tế với những lợi ích của hợp tác tư pháp trong lĩnh vực dân sự và thương mại nhằm khuyến nghị các quốc gia ASEAN tăng cường tham gia vào các sân chơi khu vực và quốc tế. Mới chỉ có một số lượng hạn chế các quốc gia thành viên ASEAN tham

³⁵ Joanne Wong, On Legal Harmonisation Within ASEAN, <https://www.singaporelawreview.com/juris-illuminae-entries/2015/on-legal-harmonisation-within-asean>, truy cập ngày 08/4/2024

³⁶ Wilson Lui, 2023, *RESEARCHING AND TEACHING ASIAN AND HONG KONG PRIVATE INTERNATIONAL LAW*, Indonesia Journal of International Law, Volume 20, Number 2, Teaching & Researching International in Asia II, Xem thêm: <https://scholarhub.ui.ac.id/cgi/viewcontent.cgi?article=1622&context=ijil>, truy cập ngày 08/4/2024

³⁷ Bélih Elbalti (Osaka University), ‘Conflict of Laws’ in the Islamic Legal Tradition - Between the Principles of Personality and Territoriality of the Law: xem thêm <https://www.mpipriv.de/events/37439/1343119>, truy cập ngày 08/4/2024

³⁸ Max Planck Institute for comparative and international, Private law Hamburg xem thêm: <https://www.mpipriv.de/home>; ALI The American Law Institute, xem thêm: <https://www.ali.org/>; https://www.wipo.int/edocs/mdocs/enforcement/en/wipo_ila_ip_ge_15/wipo_ila_ip_ge_15_ppt.pdf, truy cập ngày 10/4/2024

³⁹ Asian Private International Law Academy Conference 2023 on 9 and 10 December, <https://conflictflaws.net/2023/asian-private-international-law-academy-conference-2023-on-9-and-10-december/>; UEMATSU Mao, APPIL (Asian Principles of Private International Law) and its Perspective Regarding International Jurisdiction <https://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/r1r37/004uematsumao.pdf>, truy cập ngày 10/4/2024

⁴⁰ Công thông tin điện tử Bộ Tư pháp (2022), Diễn đàn pháp luật ASEAN 2022: Đẩy mạnh hợp tác tương trợ tư pháp về dân sự và thương mại giữa ASEAN và quốc tế, <https://moj.gov.vn/ttpt/tintuc/Pages/tin-tuc-su-kien.aspx?ItemID=128>, truy cập ngày 10/4/2024

gia Hội nghị La Haye về Tư pháp quốc tế. Các quốc gia tham gia chủ yếu là các Công ước liên quan tới hoạt động tương trợ tư pháp như: Công ước La Haye năm 1961 về miễn hợp pháp hóa giấy tờ công nước ngoài; Công ước La Haye năm 1993 bảo vệ trẻ em và hợp tác trong lĩnh vực con nuôi quốc tế; Công ước La Haye năm 1980 về khía cạnh dân sự của hành vi bắt cóc trẻ em quốc tế; Công ước La Haye năm 1965 về tổng đặt ra nước ngoài giấy tờ tư pháp và ngoài tư pháp trong lĩnh vực dân sự hoặc thương mại; Công ước La Haye năm 1970 về thu thập chứng cứ ở nước ngoài trong lĩnh vực dân sự hoặc thương mại. Các hợp tác tư pháp song phương về dân sự và thương mại giữa các quốc gia trong ASEAN cũng chưa nhiều. Vì thế, thách thức cho các nước ASEAN còn rất lớn trong việc tăng cường hợp tác tư pháp dân sự và thương mại hướng đến hài hòa hóa pháp luật xây dựng khung pháp lý nền tảng trong lĩnh vực này.

Bên cạnh những nỗ lực nghiên cứu hướng đến câu chuyện hài hòa hóa pháp luật trong ASEAN, một nhiệm vụ cũng không kém phần quan trọng là xây dựng mạng lưới tư pháp điện tử với những liên kết chặt chẽ trong ASEAN giúp giảm thiểu những khó khăn, phức tạp và rườm rà trong các thủ tục hành chính và tư pháp. Việc triển khai chương trình về “Chính phủ điện tử”⁴¹ và kết nối “Một cửa ASEAN”⁴² tại các quốc gia thành viên ASEAN trước mắt có thể giúp chúng ta đặt những nền móng đầu tiên cho việc xây dựng cơ sở hạ tầng kỹ thuật thuận lợi cho việc hiện thực hóa nội dung của Hiệp định khung ASEAN⁴³ (ví dụ: Về miễn hợp pháp hóa giấy tờ hay xây dựng “Mạng

lưới Tư pháp điện tử ASEAN”), làm tiền đề cho các chương trình tăng cường hợp tác tư pháp về dân sự và thương mại trong nội khối ASEAN sau này.

Có thể nói rằng, hợp tác tư pháp và hài hòa hóa pháp luật giữa các quốc gia thành viên là bài toán chung cho các khu vực pháp lý khác nhau trong bối cảnh của giao lưu dân sự và thương mại ngày càng sôi động và đa dạng, phức tạp như hiện nay. Việc hoàn thiện khung pháp lý và lựa chọn mô hình hợp tác như thế nào trong nội khối sẽ cần được cân nhắc một cách kỹ lưỡng trên cơ sở nền tảng của bối cảnh văn hóa chính trị, xã hội và cả đặc trưng pháp luật của khu vực pháp lý đó. Bởi thế, chúng ta có thể học hỏi những phương thức hợp tác, xây dựng mạng lưới tư pháp vững mạnh, hiện đại và thuận tiện như Mạng lưới tư pháp Châu Âu nhằm giảm thiểu những khó khăn, phức tạp về thủ tục tư pháp trong các giao lưu dân sự và thương mại, giúp gia tăng khả năng tiếp cận công lý tối ưu cho công dân các quốc gia ASEAN. Chúng ta cũng có thể phát triển hệ thống thông tin điện tử kết nối giữa các quốc gia ASEAN để xây dựng hệ thống dữ liệu điện tử, thúc đẩy kết nối các hội nghị truyền hình trong lĩnh vực tư pháp về dân sự, thương mại, giúp tương trợ tư pháp dân sự dần trở nên hiệu quả trong ASEAN theo gợi ý của mô hình EU. Song song với đó, các hợp tác nghiên cứu pháp luật và hài hòa pháp luật làm giảm thiểu sự khác biệt trong đặc trưng đa dạng của ASEAN là một nhiệm vụ cấp thiết nhưng dài hơi của các quốc gia thành viên, hướng tới sự công nhận lẫn nhau những quyết định tư pháp về dân sự và thương mại, góp phần tạo thuận lợi cho thúc đẩy giao lưu dân sự và thương mại xuyên biên giới giữa các quốc gia thành viên, tạo đà cho sự phát triển lớn mạnh về kinh tế và thương mại quốc tế ở khu vực ASEAN trong tương lai sắp tới./.

⁴¹ e-ASEAN FRAMEWORK AGREEMENT, xem thêm: <https://asean.org/e-asean-framework-agreement/>, truy cập ngày 08/4/2024

⁴² ASEAN Single Window, *About ASW*, xem thêm: <https://asw.asean.org/index.php/about-asw>, truy cập ngày 08/4/2024

⁴³ Article 3(f), e-ASEAN FRAMEWORK AGREEMENT, Tlđđ và Hiệp định tương trợ tư pháp trong lĩnh vực dân sự giữa Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam và Vương quốc Campuchia ký kết ngày 21/01/2014